

Володимир Ващенко

Дніпро (Україна)

МЕТАФОРА «ЗАЛІЗНОГО ПЕРСТНЯ»: ДЕЯКІ ПИТАННЯ СЕМІОТИКИ ВЛАДИ У М. ГРУШЕВСЬКОГО

Наше сторіччя, розглянуте як політична епоха крізь культурологічну призму, розташувалося між двома «подіями», що озвучують владу міфічного й міфічне влади – між «Кільцем Нібелунгів» Р. Вагнера та «Володарем кілець» Р. Толкієна – перенесених на сцени кінотеатрів й доведених до глобального колективного психозу наприкінці ХХ ст.

Власне, вони, ці «перстні влади» – всупереч усьому руху «розчакловування світу», завершення якого на початку ХХ ст. проголосив М. Вебер, – наглядно демонструють силу панування у сучасній політиці давніх архетипів, що примушують говорити від свого імені багатьох. Не забути б у переліку цілого ряду імен та організацій про зусилля істориків, принаймні, одного знакового історика – М. Блока, раціоналізувати сакральний характер верховної влади через дослідження королівського ритуалу, магічна сила якого обмежується символічним простором кілець. Або – також не забути б – про повстання таємних орденів ХІХ–ХХ ст., з більшою або меншою претензією на месіанську роль, з більшою чи меншою жагою встановлення нового порядку світової влади: можна згадати тут про «чорний» орден СС, магічні ритуали якого концентрувались навколо символіки перстня.

Й ось, з урахуванням всього культурного фону та контекстів, що б значило використання цього міфологічного дискурсу та архетипового ресурсу «кільця влади» для прояснення феномену влади істориком-«позитивістом», орієнтованим на жорсткі критерії науковості та істини, наприклад, М. Грушевським?

Звернення до символіки метафори «перстня влади» у такого історика мало б виглядати, принаймні, певною стратегією, що доводить недостатність раціонального у політиці, раціональної політики, котра змушена вдаватися до підміни раціонального магічним та міфологічним, зосередженим у певній речі – біжутерії, що не мала б служити б більшим, ніж прикрасою руки, а виявляється елементом репрезентації влади через елемент представлення тіла.

Отже, можна розглядати (й це примушує нас робити певна вплетеність у політичний дискурс символіки «кільця», «обручки», «обруча», що пронизує, виринає, розриває раціональне «політичного тіла» текстів М. Грушевського) – як одну з міфічних історій влади у ХХ ст. Історій, у якій «кільце влади» робить свій черговий виток, у якій «перстень», наділений владою, – має бути анігельованим, якщо ми хочемо *вирватися з символічного простору його кола*.

Все виглядатиме в анахронії письма ХХ ст. так, немов М. Грушевський писав за Р. Толкієна або Р. Толкієн – за М. Грушевського. Принаймні, йдеться про одні й ті ж наперед встановлені межі наративу: боротьба і події у «Володарі кілець» Р. Толкієна та в політичній історії взаємин українців з поляками М. Грушевського буде тривати доти, доки перстень ворожої влади не буде знищено. Знищення кільця – є вивільнення символічного простору – в тому числі й для написання нового наративу, нової історії взаємовідносин українців та поляків у дискурсі провідного українського історика.

Отже, маємо стежити за руками, його руками – рухом письма М. Грушевського й інших – за тією біжутерією, яка позначає владу руки у політиці, руки як символа привласнення: «Всяка проба серйознішої економічної роботи поза невинним притулюванням грайцара до грайцара, *неминучо й незмінно стрінеться з «зелізним перстнем» сучасного польського режіму Галичини [виокр. – В.В.]*». Й через сторінку, як завершення розповіді: «...не тільки економічного чи освітнього чи культурного школення потребує народ, і навіть не стільки сього школення, як простору, можности свобідного економічного чи культурного розвою, а сей *простір*,

сю можливість дати може тільки знищення нинішнього польського перстня, перемога над системою повного і виключного панування Польщі над нами [виокр. – В.В.]».

Отже, «перстень» – той символ скріплюючої влади, від якої треба звільнитися, якщо вона чужинецька, або який, як «обруч» треба накинути, коли йдеться про свою, національну владу – таку, як влада Центральної Ради. Наприклад, коли йдеться про забезпечення анархії як опозиційної складової такої влади: «Організуватися дійсно й треба українському народові міцно й негайно! Так, щоб він об'єднався увесь, без різності партій, верств і станів, під проводом Центральної Ради – щоб ся єдність і організація *пройшла вглиб і вишир до самого споду українського народу, обхопила його, як залізним обручем* [виокр. – В.В.], щоб він, наш народ, став він міцною зав'яззю, твердим цементом української землі і охороняв її від розвалу і анархії».

«Національні почуття – стільки віків боротьби проти усяких напасників, що наступали на волю і добро України, зв'язали міцно, вхопили національним обручем всі верстви українського громадянства – від панських і буржуазних груп до пролетаріїв».

«Обставини життя в Східній Україні перед великим рухом народнім XVII ст.... все ще звісні нам не так, як ми собі того бажали. Головні контури сього життя, основна схема відносин вирисовується ся ясно й виразно... Але сій схемі, сему скелету бракує мяса й крові. Бракує сьому простолінійному, схематичному рисунку багатого запасу фарб, кольорів, світотіни, яка б заповнила сі сірі поля, надала цілому образу повного виразу, життя. Бракує багатого фактичного матеріалу, який би дозволив нам... класти руку на пульс народнього життя й відчувати його бите на кождім кроці».

Список основних джерел та літератури:

1. Грушевський М. Наша політика. Матеріали до історії конфлікту в НТШ 1913 року / М. Грушевський. – Серія УІТ «Грушевськіяна». – Т. 7. – Нью-Йорк ; Дрогобич : Коло, 2003.
2. Грушевський М. Організаційна робота Української Центральної Ради / М. Грушевський // М. Грушевський. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К. : Т-во «Знання» України, 1991.

3. Грушевський М. С. Наші завдання / М. С. Грушевський // М. С. Грушевський. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К. : Т-во «Знання» України, 1991.

4. Грушевський М. Господарство польського магната на Задніпровю перед Хмельниччиною / М. Грушевський // ЗНТШ у Києві. – 1908. – Кн. 1.